

Etik İle Siyasi Partiler Arasındaki İlişki Nedir?

Öncelikle modern ulus-devlet çerçevesi içerisinde, siyasi partilerle ilgili etik çıkarımları aydınlatmaya çalışalım.

Modern Devletin Üç Boyutlu Yapısı

Bir bütün olarak modern devlet üç boyut ya da tabakadan oluşur: Aile, sivil toplum ve devlet. Modern toplumun bu yapısına ilk olarak ünlü Alman filozof G. W. F. Hegel (1770-1831) hukuk felsefesi içerisinde yer veriyor. Hegel'e göre irdelediği bu modern toplum yapısının ilk boyutunda aile yer alır. Aile, ebeveynler ile çocuklar arasındaki hiyerarşik ve duygusal ilişkiler boyutudur. İkinci boyut sivil toplum boyutudur. Kabaca söyleyecek olursak, sivil toplum ekonomi boyutudur. Para için çalışmak, kendi şirketinizi, aile şirketinizi, çiftliğinizi ya da işinizi kurmak sivil topluma ait olan işlerdir. Ayrıca yetilerinizi geliştirebileceğiniz kurumlar; okullar ve kurslar da buraya aittir. Ama en önemlisi, bireylerin kendi haklarını savunmak için bir araya geldikleri topluluklar da, özü itibarıyla, sivil topluma aittirler. Bu yüzden sivil toplum boyutuna ait sendikalarda işçiler, işverene karşı kendi haklarını savunmak ve korumak için bir araya gelirler ve sendikaları oluştururlar. Diğer taraftan işverenler de kendi birliklerini kurarak sivil topluma katılırlar. Elbette ki bu birlikler arasındaki ilişkiler artık duygusal nitelikte değildir. Sözleşmeye dayalı bir karaktere sahiptirler. Ancak tüm birlik örgütlerinin ekonomiyle ilgili olmadığını da belirtmemiz gerekir. Yağlıgüreş Derneği'nden tutun da Cumhuriyet Orkestrası'na ya da Galatasaray Kulübü'ne kadar tüm kültürel topluluklar, din örgütleri de sivil topluma aittir. Devlet tarafından destekleniyor olabilirler ancak bunlar esasen sivil toplum örgütleridir.

Hegel'e göre sivil toplum, toplumun özellikle ekonomik boyutudur. Ama modern felsefecilere göre, örgütlenmeleri hiçbir ekonomik sebebe dayanmayan kendi kendine yeten gruplar, hayır dernekleri, yardımlaşma kurumları ya da kadın haklarını savunmak için oluşturulmuş kimi örgütler de sivil topluma aittirler. Sivil toplum, esas olarak bireysel özgürlüğü temsil eder. Sivil toplumda birey, diğerleriyle ilişki içinde olarak kendini ve özgürlüğünü gerçekleştirir. Filozof Hegel'e göre,

---

* Radboud University, Faculty of Philosophy, Nijmegen/Hollanda

özgürlüğün bu şekilde gerçekleştirilişinin paradoksal sonucu, bireyler arasında demirden bir sözleşmeye dayalı ilişkiler ağı oluşturmaktır: Sen beni kesersen ben de seni keserim.

Bireysel özgürlüğün bu özelliği tipik olarak modern bir algıdır. Geçmiş zamanlarda bu üç boyutun bütününe sivil toplum adı veriliyordu. O dönemde Avrupa'da olduğu kadar Osmanlı'da da bireyler loncalar tarafından organize ediliyordu. Modern zamanlarda, özellikle de Fransız Devrimi ile birlikte, loncalar yok oldu. Kabaca söylesek, birey, haklarını alması konusunda kendi başına bırakıldı. Bireyin bu tek başına bırakılışının yanında bireysel hakları devlet tarafından koruma altına alındı. Bu durum, bireyin devlete karşı da hakları olduğu anlamına gelir. Yasalarla, yalnızca devlet ve toplum bireye karşı korunmakla kalmayıp aynı zamanda birey de devlete karşı korunmaktadır.

Şimdi devletin kendisi üzerine konuşabiliriz: Devlet, tümlüğün etik boyutunu temsil eder. Elbette ki etik her yerdedir; aile hayatında, sivil toplum yaşamının her yerinde. Buralarda etik, bireysel ahlak ve sorumluluk karakteri barındırır. Ancak devletin temsil ettiği, tüm bireyleri birleştiren bir etikdir. Devlet, özellikle sivil toplum içindeki yaşamın etik yönlerini izler. Bireysel farkındalık, rekabet ve çekişme, yasalara ve kurallara göre gerçekleşmelidir. Bu yüzden devletin iki yönlü rolü vardır. Bir yandan, bireysel özgürlük lehine geri çekilip, bireysel özgürlüğe yer açarken; diğer yandan da bireysel kendini gerçekleştirmenin (self-realization) toplumun temel kurallarına uyup uymadığını kontrol eder.

Marksizm modern toplumun bu üç boyutlu yapısını reddeder. Marksizme göre sivil toplumun içinde sadece sermaye sahiplerinin hakları vardır. Sermaye sahipleri proleterlerin haklarını almalarını engelleyebilirler. Çünkü onlar -kapitalistler,sermaye sahipleri- veya toplumun ekonomik boyutu, devlet boyutunu idare eder. Marksizm, bir devrim vasıtasıyla devletin sivil toplumu idare etmesini ve denetlemesini savunur. Çünkü sivil toplum ve devlet arasındaki temel farkın ancak bu şekilde yok edilebileceğini düşünür. Ancak kanımca, bu sadece totaliter devleti meydana getirir; çünkü toplum ve devlet arasındaki farkı yok eden bir devlet, aynı zamanda bireysel serbestliği yok eder.

O halde bu ilişkileri nasıl düşünmemiz gerekir? Bu ilişkiler bağlamında siyasi partiler hangi rolü üstlenebilir?

Bu Üçlü Yapı İçerisinde Siyasi Partilerin Yeri Nedir?

Siyasi Partiler ve Sivil Toplum Örgütleri

Siyasi Parti, devlet ile sivil toplum arasında aracılık görevi gören bir örgüttür. Partiler bireysel üyeliklere dayanır ve bireyi temsil ederler. Bu durum siyasi partileri sendika veya işveren örgütlenmelerinden ayıran temel özelliktir. Sendikalara veya işveren örgütlenmelerine üye olabilmeiz için, sadece aynı mesleğe sahip olmanız yeterlidir. Bu kurumların temelinde grup çıkarları yatar. Bir sendika kendi bünyesinde yer alan işçilerin haklarını savunmak için çabalar. Bu tür birlikler, farklı çıkarlar doğrultusunda birleşmiş olan diğer birlikler ile rekabet halindedir. Siyasi parti, özü itibariyle, bu tarz birliklerden farklıdır. Siyasi partide bireyler, toplumun bütünü için bireysel sorumluluk perspektifinden hareketle bireysel çıkarlarını ve grup çıkarlarını göz önünde tutmak için birleşirler. Siyasi parti vatandaş için temel bir geçiş noktasıdır. Vatandaş burada bireysel çıkarlarından, toplumun tümüne ve o toplumun adil düzenine yönelik bir sorumluluğa doğru bir geçiş yapar. Adalet ve dolayısıyla kamusal ahlak burada özellikle önemlidir. Bu yüzden bir siyasi partide adil toplum kavramı vardır. Bu kavram farklı grupların, farklı çıkarlarının nasıl düzenleneceği konusunda bir manifesto sunar. Bu normatif etik perspektif doğrultusunda siyasi parti, çıkarların savunuculuğundan, adaletin gerçekleştirilmesine doğru bir geçiş yapar. Bu yüzden partilerin etik bir mesajı ve liberalizm sosyalizm gibi bir ideoloji çerçevesinde biçimlenmiş belli bir adalet kavramı vardır. Bu benimsedikleri ideolojinin gereği, partiler yalnızca çıkarları değil, aynı zamanda çıkarlarla ilgili fikirleri ve bu çıkarların birbirleriyle olan ilişkilerini de savunurlar. Ancak bu, devlet ile siyasi taraflardan oluşan toplum arasında her daim bir gerilim olacağı anlamına gelir.

Siyasi partiler belli bir toplumsal ihtiyaç ya da sıkıntı durumlarından ötürü ortaya çıkarlar: Örneğin emekçilerin çektikleri sıkıntı gibi. Ancak siyasi partiler bu sıkıntıları daha büyük ölçekli, normatif bir perspektife yerleştirirler. O halde siyasi partiler bir yandan özel bir gruba, örneğin işçilere dayalı olarak türerler ve emekçilerin ilgileri doğrultusunda organize olurlar. Ama öte yandan da tüm halkın adalet duygusuna etki etmeye çalışırlar. Bu yüzden sadece işçilere değil, işverenlere de hitap etmek durumundadırlar. Onların bireysel adalet anlayışına hitap etmeye çalışırlar.

Siyasi partiler kanalıyla bireysel olarak mecliste temsil ediliriz. Örneğin bir işveren bir sendikanın üyesi olamaz. Ama oy kullanabilir ve hatta sosyalist bir partinin üyesi olabilir. Aynı şekilde bir işçi, muhafazakâr bir partiye oy verebilir ve üyesi olabilir; çünkü siyasi partiler herhangi bir grubun çıkarlarını savunan birlikler olmayıp, bireyleri topluma dönük özel bir normatif vizyon altında toplayan örgütlerdir.

Bu siyasi sistemin tersine korporatizm denir. Korporatizme göre bireyler parlamentoda temsil edilmez, ama toplumun sınıfları temsil edilebilir. Hegel bu noktada bir korporatistti. Onun zamanında henüz siyasi partiler yoktu. Siyasi partiler hakkında yazan ilk filozof David Hume (1711-1776 M.S.) oldu. Onun zamanında İngiltere parlamentosunda çeşitli gruplaşmalar, değişik monarşist ve anti-monarşist gruplar, ('tories' ve 'whigs') vardı. Bunlar siyasi partilerin öncüleri oldular. David Hume bu gruplaşmalar veya partiler üzerine olumsuz şeyler yazar (yazdı). İngiltere'deki ilk korporatizm denemelerine de olumlu bakmadı. Hume'a göre, parlamentodaki sınıf temsili ülke bütünlüğüne bir tehlike oluşturabilir.¹ Hegel'e göre parlamentoda bireyler değil, toplumun sınıflarının temsil edilmesi gerekir. Bu sınıflar eski loncalara vekalet ederler.² Onun açısından üç sınıf vardır. İlki ziraat sınıfıdır, toprak sahipleri, soylular (nobility) ve ağalardan oluşur. İkinci sınıf ticaret sınıfıdır. Üçüncüsü ise memur sınıfıdır. Bu yapıda toplumun ekonomik boyutu devlet boyutuyla yer değiştirdiğinden toplumsal-ekonomik müzakerelere, normatif bir geçişe ihtiyaç duymadan parlamento da devam edilebilir. Ancak Hegel'e göre devlet normatif perspektif açısından ekonomik çıkarlarını gözetmeli ve dayandığı toplumsal gerçeği iyi takip etmelidir. Bu noktada Hegel'in korporatizm ve hukuk fikirleri arasında bir çelişki olduğunu görüyoruz.³

Modern korporatist sistemlerde, genellikle faşist sistemlerde, mecliste bireysel olarak değil de, belli çıkarların savunulması amacıyla kimi birliklerin üyeleri olarak temsil ediliriz. Korporatizme göre, meclisler sendikaların ve işveren örgütlenmelerin temsiliyetlerini içermelidir. Bu tür organizasyonlar müzakereleri yürüten danışma organlarına politik bir sorumluluk yükleyecektir. Korporatizm her zaman çıkarlar doğrultusunda ve farklı organizasyonların her zaman birleştirici ortak bir çıkarda buluşabileceğini düşünür. Her ne kadar kimi birliktelikler arasında gerçekleşen bu

---

¹Hume, D. (1987) *Essays, Moral, Political and Literary*, Indianapolis: Liberty Fund, Essay VIII, IX.

²Hegel, G. W. F. (1976) *Grundlinien der Rechtsphilosophie*, Frankfurt: Suhrkamp, paragraf 202-208, 254-256, 288-289.

³Buradaki Hegel eleştirisi ve yeni bir Hegel felsefesi okuması bağlamında formüle edilmiş siyasi parti kavramı için Hollandalı Hegelci Prof. Dr. Jan Hollak'a çok şey borçluyum. Kendisi maalesef sadece Felemenkçe dilinde yayın yapmaktadır.

tür buluşmalar faydalı olsa da, meclise ait değildirler; sivil topluma aittirler. Burada ortak çıkarları bir araya getirmekten ve buluşmalardan ya da sözleşmeler yapmaktan söz edilebilir. Ancak ortak iyilik üzerinde temellenen politik parti kavramı, ortak çıkarlar veya farklı gruplar ile temellendirilemez. Daha ziyade, 'ne yapılması gerektiği' fikriyle, normatif olarak ele alınan genel çıkarlarla, ya da bir ideoloji çerçevesinde şekillendirilen ortak iyi ile temellendirilebilir. Çünkü farklı gruplarca genel anlamda kabul gören çıkarlar dahi adil olmayabilir. Bu anlamda meclis, çıkarların savunulması için bir araya gelmiş toplulukların değil de, birey olarak vatandaşları temsil eden kavramlar uğruna bir araya gelmiş olan siyasi partilerin amaçsal organıdır. Bu yüzden de bir parti programı, isteklerinin gerçekleşmesini bekleyen farklı grupların dileklerinin bir listesi değildir. Kimi istek ya da taleplerin diğer istek ya da taleplerden daha önemli veya daha adil olduğunu belirten öncelikler listesi olması gerekir.

Böylesi bir öncelik belirleme durumunda bir ölçüt, kural veya bir adalet olgusuna ihtiyaç duyulur. Farklı adalet kavramları mevcuttur ve bu da meclisin çoğulcu olmasına yol açar. Bu yüzden partiler arasındaki rekabet özü itibari ile meclis sisteminde görülür. Ancak bu rekabet yasa üstünlüğüne işaret eden temel görüş birliğine dayanır. Burada özellikle önemli olan insan haklarıdır. Gelenek ve kültürün de oynadığı bir rol vardır.

Bir Vatandaşın Bir Siyasi Parti İle Temsil Edilmesinin Anlamı Nedir?

Bireysel anlamda vatandaş kendi seçimi olan parti tarafından temsil edilmek istediğinde, partinin ideallerini gerçekleştirmek adına özerk eylemlerde bulunabilmesi için gereken gücü bir kişiye vermiş olur. Bu anlamıyla temsilci yalnızca bireyin çıkarlarını yüksek sesle dile getiren kişi demek değildir. Temsil eden kişi, aynı zamanda, ideali kendisine oy verenlere sunabilen ve bu ideal adına neyin mümkün neyin imkânsız olduğunu söyleyebilen bir aynadır da. Bu yüzden temsilcinin de bir sorumluluğu vardır. Bir yandan etrafındaki insanları bir araya getirmesi gerekirken diğer yandan da kendi politik aktivitelerinin asla tam olarak tatmin etmeyen sonuçlarını takipçilerine 'satmak' durumundadır. Onları gerçekçilikle yükümlü kılmalıdır. Bu yüzden bir siyasi partinin, parti idealini gerçek kılabilen, güven ve ilham yaratabilecek ve aynı zamanda da kendisini takip edenleri doğrulayabilecek bir 'karizmatik' lidere ihtiyacı vardır. Bu durum, liderliğin etiği ile ilişkilidir. Bu mevzubahis etik onu 'cenneti' vaat eden, rakiplerinin temel haklarını göz ardı eden ve sonuç olarak da kendi takipçilerini de aldatan ya da onları hayal kırıklığına uğratan 'popülist' bir lider olmaktan alıkoymalıdır.

Politik Parti mi yoksa Referandum mu?

Politik partilerin temsil özelliğine dayanan bir siyaset ile referanduma dayanan siyaset arasında spesifik bir karşılaştırma yoluyla siyasi partilerin etik boyutunu aydınlayabiliriz. İnsanların politik hizmetler hakkındaki isteklerini ve fikirlerini direkt olarak sormak anlamına gelen referandum ilkesi, demokrasi ilkesi ile katı bir çelişki barındırır. Bazen tam tersi de görülür. İnsanlara fikirlerini ve taleplerini direkt olarak sormak en demokratik sistem değil midir? Neden siyasi partilere ihtiyaç vardır ki? İnsanlara ne düşündüklerini ve ne istediklerini soralım yalnızca, sonra da bu isteklerin çoğunluğu doğrultusunda hareket edelim! Ama bu durum nihayetinde demokratik olmayacaktır. Bu yol ile çoğunluğun diktatörlüğü kurulabilir ancak. Bu sistemde çoğunluğun, azınlığın taleplerini görmezden gelmesi muhtemeldir. Her şeye çoğunluğun oyları ile karar verilemez. Yasama ilkeleri, azınlığı çoğunluğa karşı müdafaa etmek için vardır. Genç Osmanlılar'ın halkın egemenliği ve demokrasi üzerine yaptıkları tartışmalarda söylediği üzere, en fakir Etiyopyalı çocuğun hakları bile çoğunluk tarafından yok sayılmaz.

Referandum aracılığıyla öncelikleriniz olamaz; çünkü belli bir adalet kavramının burada rolü yoktur. Nasıl ya da niçin olacağını belirtmeden, her ne istiyorsanız direkt olarak söylemişsinizdir. Diğer bir problem, isteklerin ve fikirlerin değişme durumudur. Bugünkü istekleriniz yarınki isteklerinizden farklı olabilir. Başka bir problem de diğerlerinin sizinle uzlaşamayacağı fikirlere sahip olabilmeleridir. Kimse diğerlerini de göz önüne alarak kendisi için bir öncelikler listesi yapmak zorunda değildir. İdeal bir adalet anlayışından bakmaksızın kendi isteklerinize bağlı olan bir tutum sergilemeniz muhtemeldir. Bu durum şu anlama gelir: Referandum, devlet için esas oluşturan etik boyuttan yoksundur. Bireylerin ve grupların özel istekleriyle ilişkili olan bu etik boyut siyasi parti tarafından temsil edilir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi siyasi bir partide kişi; özel, belirgin bir ilgisi olan bireyden, adalet ideali aracılığıyla kendi ilgilerini diğerlerinin ilgileriyle bağdaştırdığı, bir bütün olarak toplum adına bireysel sorumluluk sahibi olan bir bireye geçiş yapar. Siyasi parti de bu şekilde sivil toplumdan devlete bir geçiş yapar. Devlet, halkın etik cevherinin vücuda gelmesidir. Kişi, referandum vasıtasıyla, asla toplumun tümü için sorumluluk hisseden gerçek bir vatandaş olamaz. Kendi ilgilerinin tüketicisi olarak kalmaya devam eder. Hiçbir zaman kendi kişisel sorumluluğunu göz önünde tutmaz. Siyasi partiler bu sorumluluğa tanım aracılığıyla başvururlar. Bu başvuru partinin adalet ideali ile olur. Partinin bu yaptığı, kişiye kendi kişiliğinin

etik boyutunu geliştirme ve sorumluluk alma fırsatını verir. Bu anlamıyla bakıldığında, siyasi partiler özü itibariyle etik ideallere dayanırlar.

SONUÇ

Sonuç olarak, partilerin özel konumlarını, temsiliyet gücünü ve barındırdıkları etiği tekrar gözden geçirebiliriz. Siyasi partiler aracılığıyla ki, bireyler sivil toplumdan devlete geçiş yapabilirler. Ancak bu şekilde bireyler kendi bireysel ilgilerinden sıyrılabilir, bu ilgilerini bir bütün olarak toplum yararına kanalize edebilirler. Vatandaş siyasi parti kanalıyla kendisini sorumlu bir kişi olarak geliştirebilir.

Siyasi partiler konum itibariyle her zaman iç dinamikleri açısından sürtüşme halindedir, çünkü bir yandan bireysel ve grup ilgisiyle sivil toplumu diğer yandan da genel ilginin ya da ortak iyinin etik boyutuyla devleti göz önünde bulundurmaktadır. Siyasi partiler için bu dengeyi kurmak her zaman zor olacaktır. Özel ilgileriyle siyasi partilerin ardında yer alan özel gruplar kaybolduğunda, siyasi partinin kendisi de işlevini yitirecektir. Avrupa'da sanayide çalışan proleter sınıf yok olduğunda komünist partilerin başına gelen tam olarak budur. Proleter sınıf neden yok oldu? Sosyal demokratlar ve Hıristiyan demokratlar devrimci bir proleter sınıfın oluşumunu engellenmek için, reformist siyaset görüşüyle sosyal güvenlik sistemi kurdular. Bu reformist siyasete kapitalistler de katılabilirler. Çünkü sosyal barışın sağlanması kapitalistlerin de işine geliyordu. Üstelik geliri yükselen işçilerin kapitalistlerin ürünlerinden giderek daha fazla satın alabileceklerini anladılar. Bir reform siyaseti vasıtasıyla devrimci partinin işlevi ortadan kaldırılabilir. Reformlar da partilerin ahlakına bağlı bir şeydir! Reformist siyaset sadece taktiksel bir şey değildir, ahlaki bir ilkeye de dayanır. Özel istekleri bulunan bir grup karşısında temelini yitiren siyasi partinin, toplumsal işlevini yitirmesi kaçınılmazdır. Yalnızca toplumdaki bir grubun spesifik ilgilerini temsil eden siyasi parti, toplumun tümü için ortaya attığı iddialarını doğrulayamaz-gerçek kılmaz. Siyasi partiler fazlasıyla devlet mekanizmasının bir unsuru olabilirler. Bu durumda teknokratik hale gelirler. Nitekim Avrupa'da popülizm bu teknokratik gelişmeler sonucu ortaya çıktı. Çoğulcu meclis sisteminde her siyasi parti, görüş birliğini (konsensüs) ve diğer partilerle olan muhalefet nedeniyle aradaki gerilimi hissedecektir. Yalnızca sizin partinizi değil aynı zamanda tüm bir ulusu ikna etmeye çalışan görüş birliği siyaseti, politik sistemimizin özüne aittir. Ancak toplumdaki farklı fikirlerin de dile getirilmesi için karşıtlık/muhalefet gereklidir. *Şüphesiz aynı zamanda toplumun temeli konusunda bir görüşbirliği*

olmak zorundadır. Burdan çıkarılacak sonuç, vatandaşın toplumun tümü adına kişisel sorumluluk almasının zor ama zorunlu bir görev olduğudur.